

УДК 37.014.542

Методичні аспекти впровадження екологічної освіти

Наталія Внукова,

кандидат географічних наук, професор,

Харківський національний автомобільно-дорожній університет

Методологія наукового пізнання вимагає адекватної постановки проблеми формування екологічних знань, ефективної стратегії екологічної освіти, її вдосконалення. Важливу роль в питанні формування національної системи освіти відіграє *принцип системності*, згідно з яким дослідний об'єкт являє собою сукупність елементів, що знаходяться у стосунках і зв'язках між собою і утворюють певну цілісність, єдність [1, с.49 - 57].

Моніторинг розвитку та впровадження екологічної освіти в навчальному просторі України повинен здійснюватись за основними компонентами, регламентуючими даний процес, які повинні розглядатись як щось ціле, як система.

Для того щоб професійно та ефективно впроваджувати моніторинг розвитку підсистеми національної системи освіти — екологічної освіти, необхідно провести структурування системи екологічної освіти. В роботах М.Й. Бауера запропонована модель цілісної системи екологічної освіти

з застосуванням методу контент-аналізу. Автором було виділено чотири групи (підсистеми екологічної освіти):

1. *Ціннісно-мотиваційна* підсистема екологічної системи.
2. Підсистема *організації екологічної освіти* (організаційні чинники, матеріально-технічне забезпечення).
3. Підсистема *методики екологічної освіти* (форми, методи, засоби, прийоми навчання).
4. *Інституційно-кадрова* підсистема екологічної освіти (інституції, за допомогою яких вирішуються проблеми екологічної освіти, здійснюється її кадрове забезпечення).

Керуючись основними принципами моніторингу (найбільша об'єктивність, можливість аналізу даних з подальшою розробкою можливих рекомендацій щодо коригування окремих чинників, які підпадають під моніторинг), було виділено наступні компоненти:

1. Нормативно-правова база.
2. Методичне забезпечення.

3. Кваліфікаційний рівень фахівців, які забезпечують впровадження екологічної освіти.

4. Прикладна (галузева) складова.

5. Внутрішні та зовнішні державні і громадські системи контролю за якістю освіти.

Компоненти, виділені як показники моніторингу якості екологічної освіти, повністю лягають на схему підсистем М.Й. Бауера, що дає змогу вважати їх об'єктивно запропонованими.

Крім того, підтвердженням об'єктивності запропонованих компонентів є визначені критерії освіти в рамках Болонського процесу [2, с. 148–150], а саме:

- якість підготовки фахівців;
- зміцнення довіри між суб'єктами освіти;
- відповідність європейському ринку праці;
- мобільність;
- сумісність кваліфікації на вузівському та післявузівському етапах підготовки;
- посилення конкурентоспроможності європейської системи освіти.

Детальний аналіз чинників, запропонованих як моніторингові, показав наступне. Нормативно-правова база екологічної освіти України за останні три роки набула максимальної наповненості. Створена та активно працює при МОН України комісія з екології, охорони навколишнього середовища та збалансованого природокористування Науково-методичної ради. В останні роки були розроблені та затверджені Наказом від 27.12.11 № 1543 галузеві стандарти вищої освіти України з напряму підготовки бакалаврів (6.040106) «Екологія, охорона навколишнього середовища та збалансоване природокористування»; освітньо-професійна програма підготовки бакалавра за галузю знань 0401 «Природничі науки» за напрямом підготовки 6.040106 «Екологія, охорона навколишнього середовища та збалансоване природокористування».

Відповідно до цих документів на базі Одеського державного екологічного університету (ОДЕКУ) надруковані ме-

тодичні матеріали, до яких включено також «Додаток до диплома про вищу освіту європейського зразка (DIPLOMA SUPPLEMENT) для випускників з напряму підготовки 6.040106 «Екологія, охорона навколишнього середовища та збалансоване природокористування» [3, с.107-115], фахівцями ОДЕКУ за допомогою провідних спеціалістів в галузі екологічної освіти з інших ВНЗ України також розроблено та видано збірник програм нормативних навчальних дисциплін освітньо-професійної програми підготовки бакалавра за напрямом «Екологія, охорона навколишнього середовища та збалансоване природокористування» [5, с. 4–10].

Потрібним та актуальним є створення постійно діючих курсів з підвищення кваліфікації для викладацького складу, який забезпечує підготовку фахівців з напряму підготовки 6.040106 «Екологія, охорона навколишнього середовища та збалансоване природокористування», подальший розвиток напряму обміну досвідом на міжнародних, всеукраїнських конгресах, форумах, науково-практичних конференціях та семінарах за відповідною тематикою.

Проблемним залишається питання щодо забезпечення моніторингу такого важливого чинника, який характеризує прикладну (галузеву) складову екологічної освіти, тому що, на жаль, зараз ще існує в державі питання відокремлення промислового сектора від освітніх структур. Дійсно, діє Класифікатор професій ДК 003:2010, затверджений наказом Держспоживстандарту № 327 від 28 липня 2010 року, але ж його, на нашу думку, потрібно ретельно проаналізувати на предмет відповідності потребам сучасних промислових сегментів економіки України. Об'єктивність можуть забезпечити постійно діючі галузеві комісії науково-методичної ради Міністерства освіти і науки України, склад яких для вирішення цих питань необхідно поповнити тимчасово запрошеними провідними фахівцями з відповідних секторів економіки України.

Державні відомства отримують необхідні об'єктивні, науково обґрунтовані дані щодо синергізму вищої освіти (включно, екологічної) та секторів економіки.

Активно йде робота з розробки галузевих стандартів вищої освіти освітньо-кваліфікаційного рівня магістр з галузі знань 0401 «Природничі науки» за всіма спеціальностями, затвердженими МОН України. Вже існує стандарт 8.04010602 «Прикладна екологія та збалансоване природокористування (за галузями)» [4, с.3 - 32], розроблений на базі Полтавського національного технічного університету ім. Юрія Кондратюка, затверджено стандарт зі спеціальності «Екологічна безпека», розроблений на базі Харківського національного університету міського господарства ім. О.М. Бекетова, активно йде робота над затвердженням інших стандартів.

Тобто можна зробити висновки, що нормативно-правовий інструментарій, який регламентує діяльність у сфері екологічної освіти та методичне забезпечення щодо стандартів, розроблено і практично повною мірою впроваджено в навчальному процесі.

На рис. 1 запропоновано варіативну модель алгоритму функціонування системи моніторингу якості освіти як можливу для ефективного використання результатів моніторингу з подальшим реагуванням на них розробкою управлінських рішень щодо покращення якості освіти.

Щодо інших чинників, які характеризують екологічну освіту, таких як:

- кваліфікаційний рівень фахівців, які забезпечують впровадження екологічної освіти;
- прикладна (галузева) складова;
- внутрішні та зовнішні державні і гро-

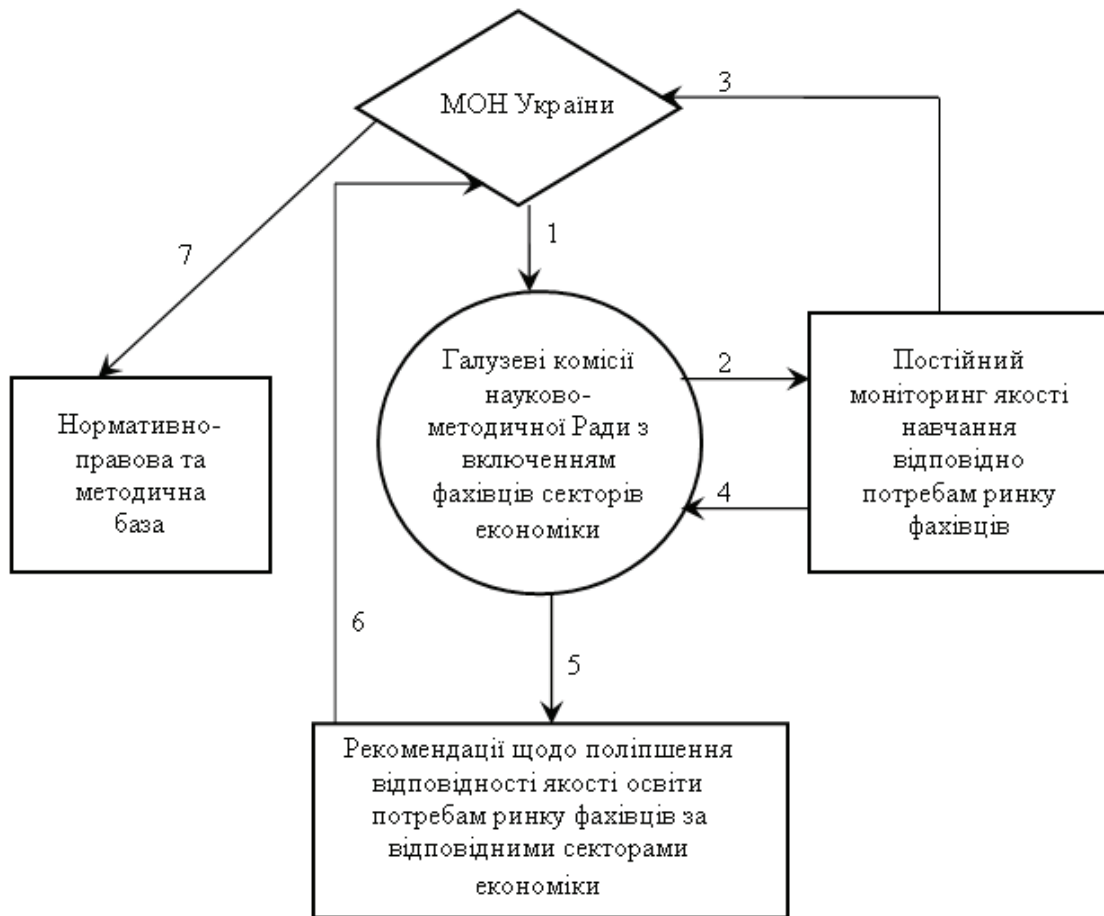

Рис. 1. Алгоритм функціонування системи моніторингу якості освіти з оперативним коригуванням за результатами моніторингу

мадські системи контролю за якістю освіти, то слід зазначити що, безумовно, вони будуть сприяти зазначеним критеріям вищої освіти в рамках Болонського процесу, зокрема посиленню конкурентоспроможності європейської системи освіти.

Однак вдосконалення підсистеми екологічної освіти в контексті моніторингу розвитку національної системи освіти має набагато глибший зміст, ніж тільки надання освітніх послуг вищого рівня в галузі. Система екологічної освіти — це сукупність чотирьох взаємопов'язаних підсистем: ціннісно-мотиваційної, методичної, організаційної та інституційно-кадрової, спрямованих на реалізацію завдань з метою формування екологічного світогляду [1, с. 52–53]. А її складова — інституційно-кадрова підсистема — це системна сукупність соціальних структур та відповідних форм рольової поведінки, якої майже не існує більш ні в одній галузевій освітній підсистемі вищої освіти України. Головні з них в галузі екологічної освіти, це:

- загальноосвітня школа — центральна ланка системи;
- дошкільні, позашкільні навчально-виховні заклади;
- технікуми, коледжі, ліцеї (в тому числі й військові);
- вищі навчальні заклади, аспірантура для підготовки екологів вищої кваліфікації, вчених;
- науково-методичні інститути освіти, курси для підготовки і перепідготовки керівного складу;
- різного рівня методичні, консультаційні та координаційні центри екологічної освіти;
- центри обміну даними;
- релігійні організації;
- творчі та молодіжні об'єднання;
- неформальні громадські утворення та ін.

Аналіз показує, що створення екологічної соціальної інституції в Україні знаходиться в активному процесі формування. Суспільство, на жаль, ще не усвідомило свої екологічні запити та потреби. Тому сталося так, що відповідні функції розподілені між іншими соціальними інституціями, які змушені вирішувати завдання екологічного спрямування, в тому числі формування екологічних знань та світогляду поряд зі своїми основними завданнями (методичними, економічними, мистецькими, освітньо-соціальними та ін.).

Таким чином, екологічна освіта несе на собі ще й функцію формування світоглядно-екологічних цінностей у системі національної освіти. Загальновідомо, що людина — це результат еволюції природи і соціуму. Незбалансованість розвитку діяльності з природними зв'язками людини привела до екологічної кризи. Нагальна потреба сьогодення — виховання життєво активного, природно-гуманістичного громадянина, який би у своїй діяльності керувався загальнолюдськими цінностями, тому що системна єдність «людина — суспільство — природа» — це зв'язок частини і цілого; суспільство — частина природи і не може не підлягати її законам [6, с. 5–10].

Якщо знання — це перевірений практикою і підтверджений логікою результат пізнання дійсності, екологічні знання — це комплекс знань, який складається в систему цінностей, включаючи поняття «екологічний світогляд», «екологічна свідомість», «екологічне мислення», «екологічна культура». Екологічна освіта в цьому контексті не тільки виконує функції надання компетентних навичок, але й виступає основою для вищої форми людського пізнання — екологічного мислення, яке виникає та реалізується в процесі постановки і вирішення теоретичних та практичних проблем екології, сприяє творчому продукуванню нових ідей у природоохоронній діяльності.

Література

1. *Бауер, М.Й.* Методологія екологічної освіти / Бауер М.Й. — Чернівці : Крайова освіта, 2000. — 320 с.
2. *Вища освіта України і Болонський процес* : навч. посіб. ; за ред. В.Г. Кременя. — Тернопіль : Навч. книга ; Богдан, 2004. — 384 с.
3. *Галузевий стандарт вищої освіти з напрямку підготовки 6.040106 «Екологія, охорона навколишнього середовища та збалансоване природокористування»* / Одеський державний екологічний університет. — Одеса : ТЕС, 2012. — 116 с.
4. *Галузевий стандарт вищої освіти напрямку підготовки 6.040106 «Екологія, охорона навколишнього середовища та збалансоване природокористування» за спеціальністю 8.04010602 «Прикладна екологія та збалансоване природокористування (за галузями)»*. — Полтава : Полтавський літератор, 2013. — 123 с.
5. *Збірник програм нормативних навчальних дисциплін освітньо-професійної програми підготовки бакалавра за напрямом «Екологія, охорона навколишнього середовища та збалансоване природокористування»*: Навч. видання ; за ред. проф. Степаненка С.М. та доц. Владимирової О.Г. / Одеський державний екологічний університет. — Одеса : ТЕС, 2013. — 176 с.
6. *Попович, М.В.* Раціональність і виміри людського буття / М.В. Попович. — К. : Сфера, 1997. — 290 с.

21.09.2014